

ХРОНІКА ПОДІЙ

Т. Л. Гавриленко,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної роботи
Чернігівського національного
педагогічного університету
імені Т. Г. Шевченка,
м. Чернігів, Україна

Всеукраїнський науково-практичний семінар «Розвиток освіти в добу Української революції (1917–1921)» (до 100-річчя Української революції)

Уже стало доброю традицією проводити в Державній науково-педагогічній бібліотеці імені В. О. Сухомлинського НАПН України (далі – ДНПБ) травневі науково-практичні семінари та круглі столи з різних історико-педагогічних проблем. І це не випадково, адже в структурі ДНПБ функціонує відділ історії освіти, науковими співробітниками якого є знані українські вчені – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України О. В. Сухомлинська та доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України Л. Д. Березівська. Ось і цього року директором ДНПБ Л. Д. Березівською ініційовано проведення **Всеукраїнського науково-практичного семінару «Розвиток освіти в добу Української революції (1917–1921)»**, присвяченого 100-річчю утвердження української державності. Захід організовано також у рамках Всеукраїнського фестивалю науки – 2017 та з нагоди 25-річчя НАПН України. До його підготовки й проведення долучилися Педагогічний музей України, Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка та Київський міський будинок вчителя.

Науковий семінар відбувся **17 травня 2017 р.** у стінах Київського міського будинку вчителя. Прикметно, що в цьому приміщенні в добу Української революції 1917–1921 рр. перебував перший національний уряд України – Центральна Рада, готувалися й приймалися доленосні для України державно-політичні акти, а також проходили I та II Всеукраїнські вчительські з'їзди, відкрито Українську академію педагогічних наук, працювало Бюро Всеукраїнської вчительської спілки. У заході взяли участь близько 70 осіб: науковці, викладачі, вчителі, докторанти, аспіранти, студенти, учні, представники громадських організацій і ЗМІ, що свідчить про інтерес широкого кола громадськості до історії освіти доби Української революції.

Тематика роботи семінару охоплювала такі питання: джерельна база дослідження розвитку освіти доби Української революції, реформування освіти, специфіка навчання та виховання дітей і дорослих з особливими потребами за діяльності українських урядів, постаті освітян окресленого періоду, доба Української революції в змісті сучасної фахової підготовки.

Захід відкрила директор ДНПБ **Л. Д. Березівська**, яка зазначила, що Указом Президента України П. О. Порошенка 2017 рік проголошено роком Української революції 1917–1921 рр. З огляду на це ДНПБ передбачено комплекс заходів із вшанування подій і знакових освітніх діячів того часу. Вона окреслила цілі й основні напрями роботи семінару та побажала його учасникам плідної роботи й жвавих дискусій.

З вітальним словом від Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України до наукового зібрання звернулася доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України **О. В. Сухомлинська**, яка наголосила на тому, що впродовж свого існування Відділення «пріоритетно розглядало питання історії педагогіки» і буде «продовжувати невпинно й цілеспрямовано» підтримувати цей науковий напрям досліджень. Вона також зазначила, що «період Української революції 1917–1921 рр. – є цікавим, неоднозначним, контроверсійним у розвитку нашої держави і, звичайно, ми розглядатимемо його під кутом зору наших науково-практичних зацікавлень, тобто і наукової роботи, і освітньої справи, і бібліотечної роботи». Академік О. В. Сухомлинська розпочала пленарне засідання, виступивши з доповіддю *«Народження і перші кроки діяльності Української академії наук»*. Учена звернула увагу на джерельну базу дослідження діяльності Української академії наук в добу Української революції, висвітлення передумов її створення та перші роки роботи, розвиток педагогічної складової в діяльності академії.

Продовжила пленарне засідання доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України **Л. Д. Березівська**. У своїй доповіді *«Проект єдиної школи в Україні про дванадцятирічну загальну середню освіту (1917–1921)»* вона розкрила основні періоди розроблення, структуру та зміст унікального документа – Проекту єдиної школи в Україні, який є цінним джерелом з історії української освіти доби Української революції. Проект, що ґрунтувався на принципах єдиної школи, – національний, гуманістичний, педоцентричний, демократичний, виховальний, трудовий (діяльний), спрямований на індивідуалізацію та диференціацію навчання, міг би створити умови для розвитку національної школи загалом, та природних здібностей, нахилів учнів зокрема, і водночас оптимально поєднати універсальну (академічну) та профільну освіту. Проте він не був запроваджений у шкільну практику через зміну суспільно-політичної парадигми розвитку суспільства –

установлення більшовицької влади – і багато років залишався невідомим педагогічній громадськості. Вивчення й осмислення основних положень концепції дванадцятирічної загальної середньої освіти, представлених у Проекті, на думку вченої, може прислужитися нині в процесі запровадження дванадцятирічної загальної середньої освіти в Україні.

Доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки та психології Київського університету імені Бориса Грінченка **Г. І. Іванюк** у своєму виступі з теми *«Нормативно-правове забезпечення становлення і функціонування нової школи в добу Української революції (1917-1921)»* звернула увагу науковців на те, що українські освітяни в надзвичайно складних політичних і соціально-економічних умовах розробили низку нормативно-правових документів, які забезпечували функціонування національної школи в 1917–1921 рр. і схарактеризувала деякі з них.

Доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки НАПН України **Н. М. Гупан** у виступі з теми *«Особливості формування змісту шкільних підручників доби Української революції»* зауважив, що процес вітчизняного шкільного підручникотворення в добу Української революції розгортався здебільшого у площині зміцнення українознавчого компонента. Автори шкільних підручників орієнтувалися не на соціально-політичне замовлення політичної влади, а на потреби українського суспільства, яке прагнуло відродити власну державність і створити національну модель освіти з відповідною школою. Професор провів паралелі між добою Української революції та сучасністю, зокрема у питаннях підготовки та змістового наповнення навчальних книжок.

Своєрідним продовженням виступу Н. М. Гупана стала доповідь *«Висвітлення теми «Українська революція 1917–1921 років» у сучасних підручниках та навчальній літературі з історії України: реалії та перспективи»*, виголошена доктором історичних наук, професором, членом-кореспондентом НАПН України, завідувачем кафедри етнології та краєзнавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка **В. П. Капелюшним**. Учений повідомив, що за останні 25 років підготовлено близько 500 докторських і кандидатських дисертацій, аспектом дослідження яких стала Українська революція 1917–1921 рр. Проте і сьогодні деякі події того часу є недостатньо дослідженими, окремі факти не підтверджені або сфальсифіковані, а саме поняття «Українська революція» потребує уточнення. В. П. Капелюшний проаналізував особливості висвітлення подій доби Української революції у навчальній літературі з історії України для загальноосвітніх і вищих навчальних закладах в умовах зміни політичної влади

з 2005 р. й донині. Доповідач дійшов висновку, що цей період української історії краще представлено в підручниках для вищих навчальних закладів. Шкільні підручники, на його думку, потребують компетентнісного рецензування та посилення національної складової.

Уперше в наукових зібраннях істориків педагогіки взяли участь фахівці в галузі спеціальної педагогіки, а в структурі історико-педагогічних заходів з'явилася нова рубрика, присвячена освіті та вихованню дітей і дорослих з особливими потребами в історичній ретроспективі. Від делегації науковців і практиків у галузі спеціальної педагогіки на пленарному засіданні виступила доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник Інституту спеціальної педагогіки НАПН України **С. В. Кульбіда**. У доповіді *«Перші заходи з навчання і виховання нечуючих у період зародження української державності»* Вона наголосила, що період 1917–1920 рр. в Українській державі був важливим для розуміння, становлення та розвитку спеціальних шкіл для осіб, які мали сенсорні порушення, в тому числі й нечуючих, та заклав підвалини для майбутнього освітнього розвитку цієї категорії учнів. У своєму виступі науковець звернула увагу на роль відомого вченого-сурдопедагога М. М. Лаговського в розвитку системи навчання й виховання глухонімих у окреслений період та діяльності секцій дефективного дитинства, започаткованих у 1920 р. при Київському, Харківському, Катеринославському та Одеському відділах освіти.

Надалі слово мав доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України **І. В. Зайченко**. У доповіді з теми *«Про деякі проблеми національної освіти в публіцистиці М. С. Грушевського періоду Української революції 1917–1918 рр.»* науковець висвітлив погляди М. С. Грушевського на проблеми розвитку школи й освіти в Україні, викладені в педагогічних статтях на сторінках часописів «Село», «Літературно-науковий вісник», «Украинская жизнь», «Украинский вестник», «Наша школа», «Діло» та ін.

До питання *«Дослідження розвитку освіти доби Української революції на Півдні України»* звернулася у своєму виступі доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки, психології й освітнього менеджменту Херсонського державного університету **В. Л. Федяєва**. Доповідач окреслила специфіку регіональних історико-педагогічних досліджень, розповіла про діяльність викладачів і студентів Херсонського державного університету в дослідженні розвитку освіти в період Української революції на Півдні України. Доповідач висвітлила історію заснування Херсонського університету та перші роки його функціонування, що припадають на складний період Української революції.

З доповіддю «Джерелознавчі видання Педагогічного музею України з історії освіти періоду Української революції 1917–1921 рр.» на пленарному засіданні виступив кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, директор Педагогічного музею України **О. П. Міхно**. Він зазначив, що науковцями Педагогічного музею України з метою оприлюднення рідкісних видань (праць відомих педагогів, періодичних видань, підручників, дитячих книжок) 1917–1921 рр., які зберігаються у фондах музею, підготовлено та опубліковано джерелознавчі видання «Українська книга 1917-1921 рр. у фондах Педагогічного музею України» та «Освітня хроніка на сторінках періодичних видань 1917-1920 рр.».

Завершила пленарне засідання кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», головний редактор журналу «Рідна школа» **А. В. Пугач** виступом з теми «Тенденції відображення освітніх процесів доби Української революції в журналі «Рідна школа» (1991-2016)». Доповідач окреслила проблематику публікацій, хронологічні межі яких охоплюють добу Української революції, представлених на сторінках провідного науково-практичного журналу «Рідна школа» в період незалежності України.

Обговорення проблем, порушених на пленарному засіданні, продовжилося під час круглого столу, модерувала який академік **О. В. Сухомлинська**. З повідомленнями виступили: завідувач відділу науково-технічного забезпечення та впровадження комп'ютерних технологій ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського **Н. В. Вараксіна**; учениця 9 класу спеціалізованої школи № 14 імені С. Ф. Грушевського м. Києва, дійсний член МАН секції «Педагогіка» **Ю. Коцурак**; кандидат педагогічних наук, докторант, доцент кафедри педагогіки імені Богдана Ступарика ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» **О. В. Джус**; кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психокорекційної педагогіки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова **Н. П. Кравець** та інші учасники семінару.

У рамках заходу проведено екскурсії до Педагогічного музею України та Музею Української революції 1917–1921 років, демонструвалася книжкова виставка «Розвиток освіти в добу Української революції (1917–1921)».

Підбиваючи підсумки роботи наукового семінару, його учасники одностайно схвалили рішення щодо продовження вивчення історії освіти доби Української революції, дослідження маловідомих джерел, їх уведення до наукового обігу, популяризації здобутків минулого під час проведення різних науково-практичних заходів, актуалізації представлення знань про розвиток

освіти Української революції в змісті навчальних дисциплін із історії педагогіки.

За матеріалами Всеукраїнського науково-практичного семінару «Розвиток освіти в добу Української революції (1917–1921)» підготовлено збірник тез доповідей в електронному форматі, які опубліковано на веб-порталі Державної науково-педагогічної бібліотеки імені В. О. Сухомлинського.

Т. Л. Гавриленко,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної роботи
Чернігівського національного
педагогічного університету
імені Т. Г. Шевченка,
м. Чернігів, Україна

**Організація науково-методологічних семінарів з історії освіти
як напрям діяльності відділу історії освіти
Державної науково-педагогічної бібліотеки України
ім. В. О. Сухомлинського**

У січні 2016 року в Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського (далі – ДНПБ) за ініціативи її директора, члена-кореспондента НАПН України, доктора педагогічних наук, професора **Л. Д. Березівської** створено *відділ історії освіти*. Його діяльність передбачає здійснення наукових досліджень з питань історії освіти, педагогічного джерелознавства й біографістики, наукової педагогічної бібліографії, інформаційне забезпечення наукових досліджень у галузі наук про освіту, педагогіки, історії освіти, а також організацію наукових заходів. Так, у 2017 р. відділом започатковано проведення *науково-методологічних семінарів з історії освіти*. Пріоритетними завданнями таких заходів є осмислення наявних і розроблення нових підходів до здійснення досліджень у галузі історії української та зарубіжної освіти, сприяння науковцям у реалізації дослідницьких завдань для отримання нового історико-педагогічного знання, популяризація історії педагогіки як важливого складника педагогічної науки та фахової підготовки освітян, підвищення їх кваліфікації.

Протягом 2017 р. у ДНПБ проведено два науково-методологічні семінари з історії освіти. Їх модератором виступила відома в Україні та за її межами вчена в галузі історії педагогіки, дійсний член (академік) НАПН України, доктор педагогічних наук, професор **О. В. Сухомлинська**, яка віднедавна працює головним науковим співробітником відділу історії освіти ДНПБ. У